

kívül tömören eleveníti meg jelenünk egyik visszasságát, a címben szereplő magatartásformát. A fantasztikus groteszk az írás megdöbbenő mozzanata. Groteszk elemeket tartalmaz a Dániel magánbeszéde, miközben a fűrészfoga harap című is. A Tanfolyam ügyes megszerkesztése is említésre méltó. A Jogod a mosolyra a megalázás motívumának hiteles felelevenítése miatt a jobb írások közé sorolható. Az igazi élet megismerése utáni vágyat árnyaltan tükrözi Az ismeretlennek vélt dolgok című novella, míg a Mezítláb, amelyben a kötet gyakori motívuma, a megalázás jelentkezik, ügyesen változtatja a nagyepikai történetmondást és a belső monológot. A Tárgyalás az elidegenedést példázza sommásan, a Magadba zártan pedig újszerű eszközökkel a tér- és idősíkok váltogatásával teszi próbára az olvasó figyelmét. A strandfürdő megnyitása, a kötet leghosszabb írása, egyetlen eseményt láttat négy hősnék nézőpontjából.

A kötet többi írása sajnos javarészt az ügyesen megírt tárca szintjén mozog. A maguk műfajában még érdekesnek is tekinthetők. Külön kell rámutatni az író azon törekvésére, hogy novellahőseinek sokszor drámai sorsát társadalmi okokkal magyarázza. Le kell azonban szögezni, hogy a bonyolult, ellentmondásos társadalmi valóságot túlságosan is leegyszerűsítette, vagy csak egyetlen nézőpontból ábrázolja. Így a felvillantott kép egysíkú, nem eléggé árnyalt. Az a benyomásom, hogy a *Szent bolond* értékesebb, művészileg zártabb, teljesebb alkotás, mint a *Másokat hívó hang*. A jelen novellán keresztül történő megközelítése nem sikerült olyan jól, mint a múlt felidézése a regényben.

VARGA István

MORZSÁK VAJDASÁG NÉPRAJZI HAGYOMÁNYÁBÓL

Pénovátz Antal: *Vajdasági magyar néprajzi kalauz*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1979

Nagy érdeklődéssel fogadtuk Pénovátz Antal *Vajdasági magyar néprajzi kalauz* című könyvét, mely a Forum Kiskönyvtár sorozatban jelent meg, a kiadó felkérésére, amint azt az előszóból megtudjuk. Valóban végső ideje volt egy néprajzi kalauzt adni az érdeklődők kezébe, hiszen az utóbbi években a jugoszláviai magyar néprajz iránt megnőtt az érdeklődés, amit a néprajzi publikációk, könyvek is igazolnak. Kétségtelen: valamiképpen összegezni kell az eredményt, hogy a szakemberek mellett szorgalmasan gyűjtő amatőrök munkája ne csak múló divatnak tűnjön az érdeklődő nagyközönség előtt. Megért a helyzet egy olyan kiadványra,

amelyből világosan látszik, hazánk magyariakta területein hogyan alakul, formálódik a megőrzött néphagyomány, kik azok, akik időt, fáradságot nem kímélve mentik a még menthetőt.

A kötet célja „a néprajzi érdeklődésű hazai olvasók szolgálatára lenni egy olyan ismeretterjesztő kiadvánnyal, amelyből szélesebb távlatokban is elősejlik, hogy vajdasági viszonylatban mi a tárgya annak a tudománynak, amely az utóbbi időben egyre örvendetesebben gyarapítja mifelénk is az iránta érdeklődők széles táborát”. Pénvátz hangsúlyozza az előszóban: „a Kiadó nem tudományos igények kielégítésére, csak az érdeklődő nagyközönség, az olvasók számára szándékozott tudományos megalapozottságú könyvet írni.” Az ismeretterjesztő kiadvány a tudományos ismereteket, a tudomány (újabb) eredményeit szélesebb körben terjeszti, a néprajzi kalauz pedig utat mutat valamilyen vonatkozásban, eligazítja az embert; hogy a szerzőnek mindezt hogyan sikerült megvalósítania könyvében, erre szeretnénk néhány szempontból rávilágítani.

A rövid bevezető után Vajdaság újratelepítésének vázlatos történetét olvashatjuk (három és fél oldalon!), majd a letelepüléstől az új otthon megalapításáig eltelt idő a következő terjedelmesebb rész témája. Vajdaság újratelepítéséről sokkal részletesebben és nemcsak szociológiai-etikai szempontból, hanem néprajzi vonatkozásból is értékesebb adatokat találunk Bori Imre *Idő, idő tavaszidő* (Forum, Újvidék, 1971) című népköltészeti gyűjteményének bevezetőjében. Vajon itt mi szükség volt az egymást követő községnevek és évszámok pusztá felsorolására, mint pl. „Bácsmonostort 1760-ban, Kulát 1749-ben, Topolyát 1750-ben, Nemesmiliticset 1752-ben stb.”, ha azt színesebben és nem kevésbé tudományos megalapozottsággal már megírták?

A kötet több rövid fejezetből áll, amelyek után az olvasó joggal várhatná: a szerző bibliográfiát ad a témakörrel foglalkozó művek, tanulmányok megjelenéséről. Egy kis utánjárással tájékoztatni kellett volna az olvasókat legalább a megjelent néprajzi publikációkról itt Vajdaságban. Ezáltal valóban elkalauzolt volna bennünket a könyv a vajdasági néprajz múltjában és főleg jelenében. Feltételezem, hogy a kötet is nélkülözné a nagyobb hiányosságokat, melyekkel így sajnos rendelkeznek. Hiszen, nem maradt volna említés nélkül a dél-bánáti székely települések gazdag hagyománya (népmesében, balladában, szokásokban a legarchaikusabb anyaggal rendelkeznek), amit számos kiadvány, tanulmány sőt még székely nyelvatlasz is igazol. A kötetben nem kapott helyet a szlavóniai ízes nyelv és szokásvilág hagyománya sem (talán a kalauz címe miatt, mely nem a jugoszláviai magyar, csak a vajdasági magyar néprajzi ismeretterjesztő kiadványa?). A szerző az évek óta folyó földrajzi nevek gyűjtését sem találta fontosnak megemlíteni, holott kötelesek (Bács-topolya, Szabadka, Kishegyes és környéke földrajzi neveinek adattára) igazolják, hogy régi földrajzi neveink egy része már nem megy veszendőbe. Nincs

méltóképpen hangsúlyozva a ballada- és népmese gyűjtésünk sem, pedig az utóbbi évtizedben nemcsak gyűjtötték ezeket a műfajokat, de Kálmány Lajos nyomában végeztek újragyűjtéseket. A több mint félezer, nyomtatásban megjelent népmesénk mindenestire néhány mondatnyi közhely és általánosság említésénél többet érdemelt volna. A felsorolásból ennyi is elég, hogy kitétsszen, bizony ez a vajdasági magyar néprajzi kalauz csak csipegetés a nem éppen szegény jugoszláviai magyar folklórból. A szerző egyedül a hozzá legközelebb álló témában — a földművesek életmódjával, gazdálkodásával kapcsolatban — jeleskedett. Ez az otthonosság nem véletlen, hiszen ez az a terület, amelyet tanulmányozott és 1975-ben megjelentette *A pacséri földművelés és állattartás szótárát*. Így mindjárt világos az is, könyvében a népdalok, szokások mellett miért van olyan sok vonatkozásban itt is pacséri példa, ami egy néprajzi kalauzban semmiképpen sem a vajdasági folklór eredményének jellemzője. Noha Pénovázt a felhasznált szakirodalomban huszon-egynéhány tanulmányt, gyűjteményt felsorol, munkájában ezek jelenléte vajmi keveset érezteti hatását, és éppen ezért nem kapunk egy általános összegezést, képet hagyományunkról.

Önkéntelenül is felvetődik a kérdés: vajon Pénovázt Antal a bőséges pacséri anyag birtokában miért nem egy monográfia megjelenését szorgalmazta, vagy egy pacséri vonatkozású kiadvánnyal gazdagította néprajzunkat? A kiadónak annyira sürgős volt a néprajzi kalauz megjelenítése, hogy figyelmen kívül hagyta a felsorolt fogyatékoságokat? Vagy Jung Károly, a könyv szaklektora nem hívta volna fel a figyelmet ezekre? Elképzelhetetlen; annál is inkább, mert maga a szerző is hivatkozik könyve hiányosságaira (a beismerés mentesíthet-e a hibáktól?).

Pénovázt Antal könyvének kétségtől van pozitívumai is. Világos, közvetlen, színes stílusa mellett a szövegeket kísérő fényképekre hívnám fel a figyelmet: az ábrázolt tárgyak közül sajnos már sok csak a fölvételen látható. A könyv hibáival és erényeivel a miénk, el kell fogadnunk, levonva a tanulságot, amiből a kiadónak is okulnia kell, és a „másik, tüzetesebb áttekintés elkészítésénél” talán nem egy, hanem a munkára néhány szakembert felkérve adja az érdeklődők kezébe néprajzunk valódi kalauzát, mely határainkon túl is méltón képvisel bennünket.

VAJDA ZSUZSA